

Van boerengemaal tot veevoederfabriek

In 2015 staan industriemolens en hun vele verschijningsvormen centraal in de Zelfzwichter. Alle molens met een ander doel dan het bemalen van een polder kunnen tot de industriemolens worden gerekend. De korenmolens, in sommige gevallen gecombineerd met een pelinrichting, is het meest voorkomende type onder de industriemolens. De meeste korenmolens zijn tegenwoordig op vrijwillige basis in bedrijf, slechts een paar worden nog professioneel gebruikt. Naast enkele molens die consumptiemeel malen is er nog maar één molen in de provincie overgebleven die gebruikt wordt bij het produceren van veevoerders: De Zwaluw in Nieuwe Pekela. Zelfzwichterredacteurs Jan Kugel en Johan van Dijk reisden af naar Nieuwe Pekela voor een gesprek met mulder Henk Pot en zijn vrouw Marja.

Aan de keukentafel

Pekela herbergt op molengebied een uniek complex. Na een lang stuk langs het Pekelderdiep doemen op de grens van Nieuwe Pekela en Boven Pekela de wieken op van De Zwaluw. De molen zelf is ondergebracht in Stichting Molen De Zwaluw. Een bijzonder complex van een mengvoederfabriek, een dierenspeciaalzaak, een aantal loodsen en de oude mulderswoning die de ronde stenen stellingmolen omarmen. Mulder Henk Pot en zijn vrouw Marja verwelkomen ons bij hun molen die omringd is met een silocomplex vol graan. Eerst is het tijd voor koffie aan de keukentafel in de voormalige molenaarswoning, die gedeeltelijk als kantine en als winkel van het bedrijf dienst doet. Niet te missen is een grote hoeveelheid Groninger worsten, hangend tegen het plafond van de kantine. Ze zijn door een slager in

opdracht van de familie Pot gemaakt, een oude liefhebberij die nog stamt uit de tijd dat vele molenaars ook wat kleinvee hielden. Onder de worsten vertelt Henk Pot het verhaal van zijn familie en hun molen.

Molen in de Veenkoloniën

De geschiedenis van de huidige molen De Zwaluw gaat terug naar 1891 toen de ronde stenen molen gebouwd werd in opdracht van J. Graver. Henk Pot vermoedt dat

er hiervoor mogelijk een grondzeiler heeft gestaan, maar heeft dit tot op heden niet kunnen bewijzen. De familie Graver stond bekend als molenaarsfamilie, ook de ronde stenen molen in het Drentse Gasselternijveen, de voorganger van de huidige molen De Juffer, was later in eigendom van de familie Graver. De Zwaluw werd gebouwd dicht bij het Pekelderdiep met een goede aan- en afvoer van grondstoffen en eindproducten. In 1907 werd de grootvader van Henk Pot molenaarsknecht bij Graver. Rond 1914/1918 begon deze Hendrik Arend Pot voor zichzelf met een klein stellingmolentje op een schuur waarmee hij graan maalde. Daarnaast had hij een kleine klompenmakerij. "In feite heeft opa met zijn kleine molentje zijn voormalige werkgever weggeconcurrereerd, hij kocht dan ook in 1926 de molen over van de toenmalige eigenaar Van der Woude en zette zijn bedrijf daar verder voort." De molen werd voornamelijk gebruikt voor boerengemaal en bakkersgoed. In 1951 nam Eilt Derk Pot de molen over van zijn vader. Opa Pot bleef echter op de achtergrond een rol spelen in het bedrijf. Vlak voor de overname was de molen nog gerestaureerd en was de zelfzwichting komen te vervallen, maar had wel plaatsgemaakt voor brede stroomlijnnieuzen met remkleppen op de wieken. "Draaide hij mooi?"

Draaide hij mooi?

Henk Pot, geboren in 1955, kreeg het molenaarsbestaan vanaf zijn vroegste jeugd mee. Hij heeft nog meegemaakt, dat opa en zijn vader de molen volop in bedrijf hadden. Zijn carrière als mulder begon als klein ventje met "puutjes wegen". In zijn jeugd veranderde er nogal wat rond de molen en vader Eilt Derk bouwde langzaamaan een maal- en mengerij en diverse silo's rond de molen. De rol van de molen werd minder toen deze in verval geraakte in afwachting van een restauratie. In 1963 moest De Zwaluw worden stilgezet. Motoren namen voortaan de taak over en met de mengerij werd het steeds drukker. Bij de jonge Henk kroop het bloed toch waar het niet gaan kan en het zal rond 1969 zijn geweest dat hij de stoute schoenen aantrok en zijn opa (van in de tachtig) vroeg of de molen echt niet meer kon draaien. Opa gaf vanuit zijn stoel de nodige uitleg aan Henk over wat er allemaal mis was met de molen. Door de matige toestand van de kap van de molen en het feit dat die al jaren stil stond zat de molen "in het nest" en was dus niet meer op de wind te kruien. Na het nodige onderzoeken door zowel opa als Henk kwam het moment dan toch, toen de wind gunstig was (en vader Eilt Derk ver uit de buurt) dat de molen op windkracht mocht draaien. Bij

thuiskomst viel het Henks vader toch op dat de molen gedraaid had. "Draaide hij mooi?" was het enige wat hij er over losliet. Een draaiende molen was leuk, maar Henk had samen met opa bedacht dat er ook nog wel wat gemalen kon worden. Aldus werd er gebroken maïs met de molen gemalen door Henk en zijn jongere broer Jan Jaap. Vader Pot vond dit goed (hij dacht dat dit toch niet zo'n vaart liep) totdat hij er achter kwam dat de maal- en steenzolder helemaal vol stonden met zakken gemalen en nog ongemalen maïs. Vader moest toch ingrijpen: "Jongen, dit kan zo niet! De zolders van de molen zijn stokverrot en de hele boel kan zo wel naar beneden komen!"

De slechte toestand van de molen begon ook een gevaar op te leveren voor de mechanische malerij en mengerij onderin en rond de molen. Maar subsidie kreeg vader Pot niet zomaar van de toenmalige gemeente Nieuwe Pekela. De gemeente zag het liefst dat de molen verplaatst zou worden en als een soort sierobject bij een nieuw te bouwen woonwijk zou gaan fungeren. Op eigen initiatief liet Eilt Derk Pot daarom rond 1970/1971 door molenmaker Doornbosch nieuwe zolders aanbrengen. Maar daarmee was de molen nog niet gered. In 1972 echter, na een moeizaam voorbereidingstraject, konden de molenmakers Roemeling en Molema dan toch aan de slag en restaureerden ze kap en wiekenkruis zodat de molen weer compleet bedrijfsvaardig werd. Ook werd het muurwerk hersteld, al bleek dat geen goede oplossing te zijn... Zowel sommige diervoeders als tarwemeel werden aanvanke-lijk met de molen geproduceerd totdat vader Eilt Derk korenmolenaar De Hoop in Kropswolde kocht, restaureerde en in bedrijf ging nemen als ambachtelijk korenmolenaar. Henks broer Jan Jaap ging meehelpen in Kropswolde en in 1981 nam Henk het bedrijf over in Nieuwe Pekela. Henk bleef zich op diervoeders concentreren en ging zich specialiseren. Hij produceert allerlei soorten diervoervoeders voor zowel de hobbyboer als voor bedrijven.

Wederom problemen met de molen

De molen, sinds 1972 uitgerust met fokwieken en op één roede het Ten Havesysteem, is door Henk Pot altijd in gebruik gebleven als onderdeel van het bedrijf. Toch begonnen zich zo'n twintig jaar na de laatste restauratie weer problemen voor te doen. Vooral het muurwerk bleef een groot struikelblok. De molen was al vanaf de bouw 'lek'. In het verleden (1920/1940) had men geprobeerd, aanvankelijk door het muurwerk te kalken en later door het te teren, het water buiten te houden. Een nieuwe halfsteensmuur rond het oude metselwerk, aangebracht bij de restauratie van 1972, bleek ook geen goede oplossing. Ook de kap en het wiekenkruis waren duidelijk aan een flinke opknabbeurt toe. Henk Pot zette de procedures in gang om subsidies aan te vragen. Wederom bleek de gemeente, na de herinde-

DE ROEDE IS VOORZIEN VAN HET WIEKSISTEEM VAN TEN HAVE IN COMBINATIE MET EEN FOKWIEK VAN HET SYSTEEM FAUËL. BEIDE UITVOERINGEN ZIJN VAN METAAL EN NIET ZOALS GEBRUIKELIJK VAN HOUT.

ling Pekela geworden, niet direct bereid tot medewerking over te gaan. Het liefst zag de gemeente dat het hele bedrijf naar een industrieterrein in de buurt zou worden verhuisd, de molen zou dan alleen achter blijven. Dat ging Henk aan het hart en hij heeft het voorstel van de gemeente naast zich neergelegd. Het liefst bleef de familie Pot uiteraard bij een gerestaureerde molen haar bedrijf uitoefenen. Na een moeizame start kwam er dan toch een restauratie tot stand en kon het bedrijf bij de molen blijven. Terwijl molenmaker Vaags de restauratie aan het voorbereiden was, trof echter een grote slag het bedrijf: door kortsluiting in een voedingskabel van Essent ontstond in de nacht van 20 op 21 februari 2000 een grote brand in het productiegedeelte van het bedrijf. Een grote strop voor het bedrijf. De verkoop van producten kon nog (heel moeizaam) doorgaan, maar de gehele productie kwam stil te liggen en moest tijdelijk door collega's worden overgenomen. Geluk bij een ongeluk was dat de molenmaker door het wegvallen van één van de loodsen wel gemakkelijk de kap kon verwijderen, maar de financiële afwikkeling van de brand was een groot persoonlijk drama voor de familie Pot. Ruim 13 jaar is er geprocedeerd tegen Essent. Pieter Storms heeft met het tv-programma Breekijzer ook zijn bijdrage geleverd om deze lastige situatie proberen op te lossen. Ondertussen werd Henk Pot van molenaar een heuse aannemer. Met hulp van enkele andere mensen heeft hij in eigen beheer een monnikenwerk geleverd door een compleet nieuwe mengvoederfabriek te bouwen voor landbouwhuisdieren met silo's, mengketels en transportsystemen, brokjespersen enzovoorts. Tevens is er, strikt gescheiden gescheiden van de fabriek voor

POT BIJ DE MENGKETELS

landbouwhuisdieren, een afdeling voor het produceren van Pedfood gerealiseerd. Om op de molen terug te komen: er werd een halfsteensmuur rond de molen gemetseld met speciale bakstenen op advies van de Duitse steenfabrikant Röben met de hoop hier de vochtproblematiek van de molen eindelijk op te lossen. In het resultaat mag er zijn: de molen is droog!

Een uniek industrieel complex

Na de restauratie van de molen en de complete herbouw van het bedrijf is Henk Pot, met de ondersteuning van zijn vrouw Marja en twee andere medewerkers, weer aan de slag gegaan. Pot is voor de productie niet afhankelijk van windkracht, maar gebruikt de molen regelmatig als er voldoende wind is. Het door de molen gemalen product is geheel geïntegreerd in de productielijn van het mengvoederbedrijf. De productie van de verschillende soorten veevoer is via de computer aan te sturen waardoor in principe het hele proces door Pot zelf kan worden gedaan. Veel particuliere klanten weten hun weg naar de winkel te vinden. Daarnaast produceert Pot voor een aantal bedrijven in Nederland, maar zijn producten gaan ook naar Duitsland, Denemarken en Zweden. De molen zelf is alleen tijdens de Nationale Molen- en Monumentendagen te

beziichtigen of op afspraak. Marja Pot vertelt dat bezoekers dan vaak lang boven in de molen blijven, haar man is een enthousiaste en bevlogen molenaar die graag over zijn molen vertelt. “En als Henk echt even wil ontspannen dan gaat die met de molen malen en komt hij weer tot rust” voegt ze er aan toe. Na het hele complex bekeken te hebben en na nog één bak koffie (en de heerlijke worst te hebben geproefd) vertrekken de Zelfzwichterredacteurs weer, onder de indruk van wat voor een uniek industrieel complex kan groeien uit een korenmolen en de bevlogenheid van de molenaar en zijn vrouw die het in stand gehouden hebben.